

Remissvar: Staten och betalningarna (SOU 2023:16)

Finansförbundet har av Finansdepartementet bjudits in att lämna synpunkter på Betalningsutredningens betänkande Staten och betalningarna (SOU 2023:16).

Finansförbundet är Sveriges största fackliga organisation inom bank- och finansbranschen med omkring 25 000 yrkesverksamma medlemmar. Genom kunskap och förståelse för medlemmars villkor och finansbranschens utveckling arbetar Finansförbundet för ett hållbart arbetsliv i finansbranschen.

- Finansförbundet anser att en övergång till digitala betalningssätt har flera fördelar, inte minst för medlemmarnas arbetsmiljö. Det är positivt att utredaren föreslår att statens insatser i första hand ska syfta till att fler får tillgång till digitala betalsätt. Samtidigt är det viktigt att säkerställa god tillgänglighet till och ett brett utbud av betalningssätt.
- När kontanta betalningar byts ut mot digitala måste system för kontroll och brottsbekämpning följa med. Finansbranschens företag och medarbetare arbetar dagligen för att motverka penningtvätt och terrorfinansiering. En utökad möjlighet att få tillgång till betalkonto får inte innebära lägre ambitionsnivå i detta arbete. Ett ökat fokus behövs även på arbete för att motverka bedrägerier.
- Ett utökad statligt åtagande i form av en statlig e-legitimation och potentiellt även en e-krona kan både stärka betalningsinfrastrukturen och utgöra bas för nya innovationer. I det fortsatta utvärderingsarbetet av en e-krona behöver dock möjliga konsekvenser för den finansiella stabiliteten såväl som för anställda i branschen belysas.
- Ökad konkurrens på betalningsmarknaden är positivt, så länge som lägre löner eller sämre villkor för finansbranschens arbetstagare inte utgör en konkurrensfördel. Kollektivavtal lägger grunden både för sund konkurrens och ett hållbart arbetsliv.

Finansförbundet är positivt till det ökade utbudet av kontantfria betalningssätt. Minskad kontanthantering har lett till stora arbetsmiljövinster för anställda i finansbranschen då risken att utsättas för rån har minskat betydligt. Ett rån är en mycket traumatisk upplevelse och en grov kränkning mot den som utsätts. Att fler bankkontor nu är kontantfria har inneburit en säkrare arbetsmiljö för Finansförbundets medlemmar.

Samtidigt som Finansförbundet ser många vinster med kontantfria betalningar behöver övergången till ett mer digitalt betalsystem ske på ett ansvarsfullt sätt. De digitala bank- och betalningstjänsterna måste vara tillgängliga för alla som har behov av dem, oavsett till exempel funktionsnedsättning, ålder, modersmål eller förankring i majoritetssamhället. Företag som tillhandahåller betalningstjänster behöver därför utveckla lösningar för olika betalsituationer och betalningsanvändare. Finansförbundet tillstyrker utredningens förslag att det av riksdagen beslutade målet om tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser ersätts av ett mål om att alla i Sverige ska ha möjlighet att göra betalningar till rimliga kostnader, oavsett betalningssätt. Det är samtidigt positivt att staten föreslås i första hand ta ett större ansvar för att fler ska komma in på den digitala betalningsmarknaden.

Arbetsmiljön för anställda inom bank- och finansbranschen är det främsta skälet till att Finansförbundet är positiva till att ersätta kontanter med andra betalsätt. Men en minskad användning av kontanter bidrar även till att motverka andra samhällsproblem. Kontanter används i stor utsträckning i den svarta ekonomin och en stor del av kontanterna i Sverige återfinns inom den kriminella sektorn. Att betalningar i större utsträckning sker digitalt ökar möjligheterna till kontroll och spårbarhet.

Tillgång till betalkort och/eller andra elektroniska betalmedel bör vara en rättighet. Finansförbundet ställer sig därför positivt till utredningens förslag om att förbättra fysiska personers tillgång till betalkonto med grundläggande funktioner. Denna möjlighet får dock inte innebära sänkta ambitioner i arbetet mot ekonomisk brottslighet. Samtidigt som bank- och värdetransportrån har minskat flyttar brottsligheten i ökande utsträckning över till de digitala systemen. Svenska banker och bankanställda lägger redan idag stor vikt vid arbetet för att motverka penningtvätt och illegala transaktioner. Enligt Finanspolisens årsrapport 2022 stod banker och övrig finansiell sektor för en klar majoritet av förra årets misstänkerapporter om transaktioner eller omständigheter som kan misstänkas utgöra ett led i penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Granskningar har visat att ekobrottslighet är en minst lika stor inkomstkälla som droghandeln för den grova organiserade brottsligheten. Bedrägerier har blivit en allt större inkomstkälla för de kriminella gängerna, som ofta riktar in sig mot svagare grupper i samhället. Finansförbundet välkomnar ett ökat fokus, från alla berörda aktörer, på att minska sårbarheter i betalningssystemen som öppnar möjligheter för bedrägerier.

En övergång till mer digitala betalningssätt behöver ta hänsyn till behov av beredskap i händelse av krig eller kris. Om elförsörjning och annan nödvändig infrastruktur har slagits ut kan kontanter, under en kortare period, lösa behovet av betalningsmedel. Även kortbetalningar kan redan idag utföras off-line under kortare perioder. Betalningssystemets robusthet kan dock behöva stärkas ytterligare. Finansförbundet delar utredarens slutsats att redundans behövs i betalsystemet, så att fler betalningslösningar finns tillgängliga parallellt och kan komplettera varandra i det fall en, eller flera, slås ut i tillfälle av kris, krig, eller som konsekvens av en cyberattack. Finansförbundet är därför positivt till utredarens förslag om en statlig kreditgaranti för att möjliggöra digitala betalningar off-line i syfte att stärka motståndskraften i samhället.

Finansförbundet är positiva till att ersätta kontanter med andra betalsätt. Samtidigt finns som sagt andra skäl för staten att, tills det att säkra och tillgängliga alternativ har utvecklats, säkra förutsättningarna för en viss fysisk kontanthantering i samhället. Finansförbundet anser att utredaren har gjort en rimlig avvägning av för- respektive

nackdelar med bibehållen kontanthantering respektive andra betalningssätt och kan därmed godta utredarens förslag om en skyldighet för näringsidkare att ta emot fysiska kontanter för receptbelagda läkemedel. När det gäller förslaget att myndigheter och den som bedriver myndighetsutövning eller tillhandahåller offentligt finansierade tjänster ska vara skyldiga att acceptera fysiska betalningsmedel ställer sig Finansförbundet mer tveksamma. Den föreslagna lydelsen i författningsförslaget öppnar för en mycket bred tillämpning. Finansförbundet anser att skyldigheten att ta emot fysisk betalning bör avgränsas till de betalningar där det verkligen är motiverat.

Kontanthantering är en kostsam process för samhället. Fysisk hantering av kontanter, som att transportera, distribuera och förvara sedlar och mynt, är dyrt och inverkar negativt på miljön. Utredaren konstaterar att kostnaderna för att upprätthålla kontanthantering i hela landet är för höga för enskilda marknadsaktörer. Det är därför rimligt att staten, om den översyn av kontanternas ställning som utredningen bedömer behövs resulterar i en rekommendation om stärkt kontanthantering, bidrar genom att ta en del av kostnaderna för detta.

Staten har en viktig roll för att säkra en stabil och säker betalningsinfrastruktur, men även för att främja konkurrens och innovationskraft. Utredaren beskriver hur staten kan påverka konkurrensen i ekosystemet för betalningar på flera sätt, bland annat genom att finansiera och själv tillhandahålla infrastruktur eller tjänster. Utredaren analyserar två möjliga nya statliga åtaganden - en statlig e-legitimation samt en ny, digital centralbanksvaluta (e-krona). Båda dessa åtaganden innebär samtidigt ett tillskott till betalningsinfrastrukturen och en potential till ökad konkurrens i betalningssystemet.

Gällande e-legitimation konstaterar Finansförbundet att det befintliga dominerande systemet för e-legitimation, BankID, tillkom som ett resultat av utveckling av ledande aktörer inom branschen. Det visar på den innovationskraft som finns i den svenska finansbranschen och hos dess medarbetare. I frågan om en statlig e-legitimation ser Finansförbundet fram emot möjligheten att lämna synpunkter på förslag från utredningen om säker och tillgänglig digital identitet (Dir. 2022:142).

Utredaren analyserar frågan om huruvida det bör införas en ny, digital centralbanksvaluta som lagligt betalmedel vid sidan om fysiska kontanter, en så kallad e-krona. Det finns flera argument för en sådan, såsom minskade kostnader för kontanthantering, ökad finansiell inkludering, effektivare betallosningar, ökad monetär suveränitet, m.m. Införandet av en e-krona skulle dock kunna få negativa effekter på bankernas kreditgivning, särskilt om e-kronan görs räntebärande och börjar fungera som ett substitut till insättningar hos bankerna. I en situation av ökad stress inom banksystemet skulle det även kunna bidra till uttagsanstormningar då många insättare samtidigt vill flytta över sina digitala tillgångar till centralbanksvalutan som upplevs som mer stabil. Konsekvenserna av ett införande är dock beroende av flera olika faktorer, som konkurrensen på betalningsmarknaden, den statliga insättningsgarantin, ränteläget och den makroekonomiska situationen i övrigt. Utredaren landar i att Riksbanken bör fortsätta utvärdera förutsättningar för att ge ut en e-krona för att möjliggöra ett införande inom rimlig tid för det fall riksdagen fattar ett sådant beslut. Finansförbundet vill betona vikten av att Riksbanken fortsätter analysera de potentiella konsekvenserna såväl för den finansiella stabiliteten som för de anställda i branschen så att riksdagen, inför ett eventuellt kommande beslut, kan undvika oförutsedda, negativa konsekvenser.

Utredaren lägger även fram förslag för att förbättra konkurrensen i betalningsekosystemet och främja tillväxten av nya fintechbolag. Finansförbundet delar uppfattningen att konkurrens inom betalningsekosystemet är positivt både för branschen och för samhället i stort. Det är dock viktigt att konkurrensfördelar inte utgörs av lägre löner eller sämre villkor för de anställda. När nya företag växer fram är det därför viktigt att dessa integreras i den svenska arbetsmarknadsmodellen. Det är Finansförbundets erfarenhet att väl utformade kollektivavtal är grunden både för sund konkurrens och ett hållbart arbetsliv i finansbranschen.

Ulrika Boëthius

Förbundsordförande Finansförbundet

Elsa Engström

Föredragande